

РОЛЯТА НА СТАТИСТИКАТА В УПРАВЛЕНИЕТО НА ДЪРЖАВАТА

*Виктор Петров**

Фактът, че Националният статистически институт (НСИ) чества 135 години статистика в България сам по себе си е достоен повод за гордост и професионално удовлетворение. За да можем да оценим ролята и мястото на българската статистика в настоящето и нейната фундаментална значимост за бъдещето на българската държава, е важно да знаем и изминатия път.

Статистическата институция в България е преминала през много трансформации, с променливи приоритети, задачи, успехи и неуспехи. Различна е била и организационната структура, и управленската подчиненост. Обработвани са данни за нуждите на държавното управление на икономика с принципно различен облик - от една предимно земеделска Царска България през годините на превръщане на Народна република България в планова индустриална икономика до последните 25 години на свободна пазарна икономика и интегриране в Обединена Европа. От 2007 г. НСИ работи в тясно сътрудничество с Евростат и предоставя съпоставими, надеждни и обективни данни за България като част от променяща се Европа.

Но ако миналото е важно за историята, то е два пъти по-важно като основа за проектиране на бъдещето на статистиката и ролята ѝ за една по-добре управлявана и просперираща България.

* Асистент в катедра „Статистика и иконометрия“, Университет за национално и световно стопанство - София; e-mail: petrov@comitex.net.

Нашата страна преживява в последните 25 години коренна промяна в политическото и социално-икономическото си развитие. Всички ние сме свидетели на години на икономически растеж и години на инфлация, на разгръщане на потенциала на частното предприемачество, но и на зависимости от непазарни, конюнктурни или чисто политически решения при управлението на държавата и икономиката. Приемането на България в Европейския съюз през 2007 г. отвори нови възможности, постави нови изисквания и породило нови надежди и очаквания. Нашата роля като статистици в годините напред е да предлагаме повече, по-съвременни и по-ефективни статистически продукти и услуги в полза на цялото общество и държавата като негова най-висша организационна институционална структура.

Изпълнявайки своята Стратегия за развитие на Националната статистическа система на Република България, 2013 - 2017 година, българската статистика ще отговори на очакванията и повишаващите се потребности на обществото и бизнеса за качествена, актуална и съдържателна статистическа информация за социалното, икономическото и демографското състояние и текущите процеси на промяна в България. Ще подпомогне информационно формулирането на икономическите и социалните политики на държавата на всички нива и последващия мониторинг на изпълнението на тези политики. Дори нещо повече - със своята работа българската статистика може да влияе върху работата на държавата и правителството чрез предоставянето на гражданското общество, политическите субекти и бизнеса на достатъчно информация за необходимостта и основателността от вземане на управленски решения с очаквано положителен ефект. И съответно да бъде в подкрепа на аргументиран обществен дебат за спорни държавни политики на основата на конкретика от своите изследвания и анализи. По този начин дефинира еднозначно и фундаменталната си роля в управлението на държавата като основен инструмент за вземане на информирани решения.

Българската статистика може и следва да прилага и прозрачен механизъм за оценка на своята работа чрез обратна връзка от потребителите на данни. Това ще гарантира и независимостта на работата на НСИ от политическата конюнктура в светлината на европейските практики за официална статистическа дейност.

За да извършва мониторинг на България, Европейската комисия в своите анализи и годишни доклади се основава на данни от Националната статистическа система. Важната роля на статистиката в управлението на държавата намира нова реализация в системата от показатели за мониторинг на напредъка на България по

механизма за сътрудничество и проверка, както и относно изпълнението на европейските цели, заложи в стратегия „Европа 2020“. Неслучайно генералният директор на Евростат Валтер Радермахер в своя доклад от 2013 г. за напредъка по отношение на целите на стратегия „Европа 2020“ заявява: „Безпристрастната и обективна статистическа информация е от съществено значение за обосноваване на вземането на политически решения и е в основата на ролята на Евростат в контекста на стратегия „Европа 2020“. Приоритетни области на наблюдение и осигуряване със статистически данни за България следва да са¹:

1. Реформата на здравеопазването и необходимостта от повишаване на качеството на медицинската помощ и грижи, ефективността на изразходване на средствата на НЗОК, оптимизиране на структурата на болничния сектор, изпълнението на Националната здравна стратегия от 2014 година.

2. Пенсионната реформа, имаща за цел постигане на адекватност и устойчивост на пенсионната система, стимулиране на по-дълга трудова заетост с по-малко на брой прекъсвания, допълнително ограничаване на растежа на разходите, свързани със застаряването на населението, и дългосрочна устойчивост на публичните финанси.

3. Изпълнението на стратегиите за висшето образование, за реформата на училищното образование и за професионалното образование и обучение, които имат за своя обща цел да допринесат за подобряването на образователната система, за адаптирането ѝ в по-голяма степен към нуждите на икономиката, както и за насърчаването на нововъведенията и разкриването на работни места.

4. Стартиране на реформата на съдебната система с цел гарантиране на независима, висококачествена и ефективна съдебна система и прилагане на успешни механизми за борба с корупцията.

5. Провеждането на последователна и целенасочена активна държавна политика за намаляване на безработицата, реструктуриране и по-добра координация на ангажираните държавни служби по заетостта и социалното подпомагане, активни мерки за промяна на структурата на безработицата и на пазара на труда в България.

6. Прилагането на приетата стратегия за реформа на публичната администрация и за въвеждане на електронно управление с цел повишаване на качеството на публичните услуги, увеличаване на тяхната прозрачност и намаляване на

¹ Препоръка на Съвета относно Националната програма за реформи на България за 2015 г. (2015). Европейска комисия, Брюксел.

административната тежест, коренна промяна на механизма за възлагане на обществени поръчки и укрепване на административния капацитет.

7. Работата на държавата и нейните органи на всички нива по изработване и прилагане на цялостна стратегия за спазване на данъчното законодателство, основана на подробен анализ на рисковете, системна оценка на въздействието на вече предприетите мерки и тясно сътрудничество между всички органи, участващи в събирането на данъци.

В контекста на важността на изброените приоритетни области българската статистика следва да търси, развива и прилага нови методи и да използва нови възможности за събиране, обработване и анализ на данни. По този начин ще обезпечава с актуална информация управленските субекти преди вземане на важни решения, а не само да отчита резултатите след изпълнението на тези решения. Динамиката на социално-икономическите процеси, дълбочината на промените и разнопосочното влияние на много фактори изискват бърз достъп до актуална статистическа информация за обосноваване на решение с цялата тежест и отговорност на този управленски избор. На практика овластените днес да вземат тези управленски решения нямат нито време, нито право на грешки. Защото всяка грешка в посочените приоритетни области поражда риск от загуба на политически, икономически и обществен ресурс. И най-вече загуба на невъзстановимия ресурс **време** на България. Затова българската статистика има изключително отговорната роля да подава изпреварваща информация за вземане на държавнически решения в условия без аналог в миналото и натрупани емпирични данни. Статистиката има нужния научен инструментариум да работи в територията на вземане на решения в условия на неопределеност. И следва да разширява практическото приложение на тези методи чрез разработване на методики за оперативна оценка на потенциалните ползи от избор на едно или друго управленско решение въз основа на съществуващата информация. Напълно постижимо и много полезно ще бъде екипите на ресорните министерства, отговорни за наблюдаваните приоритетни области на реформи, да искат и да получават от НСИ, БНБ и органите на статистиката научнообосновано предвиждане за ефективността на всеки от вариантите за важно управленско решение. На тази основа ще се търси и постига максимална полза с минимални икономически и обществени ресурси. Статистики следва да участват във всички работни групи, които разработват стратегии и програми за реформи, и да имат решаваща роля и дума при избор на управленски решения. Както и да оценяват бъдещия ефект от вземане на конкретни

законодателни решения от парламента с цел излизане от порочната практика да се редактират току-що приети нормативни актове.

Съвременното общество се развива в епохата на информационните технологии и те видимо променят и самата познавателна същност на статистическите изследвания. Нашият живот е немислим без компютрите и сме свидетели на електронизация във всяка област. През 2011 г. Организацията на обединените нации прие, че достъпът до интернет е основно човешко право. Всичко това позволява генерирането и съхранението на огромни обеми от данни. Практически всички електронизирани дейности могат да бъдат източник на данни и в тези процеси участват всички държавни структури и бизнесът. Активно се реализират проекти по свързване на тези масиви от данни и по предоставяне на все повече канали и начини за достъп до тях. Създаденият Съвет по електронно управление към Министерския съвет има за цел да отвори за общо ползване над 100 бази с данни. Ключова роля за описаните процеси има и НСИ.

Следва закономерният въпрос - как да бъдат използвани и да се извлече максимална полза от т.нар. Big Data²? Отговорът е пред нас - методите на статистиката са най-краткият и най-сигурният път към ново познание, скрито в натрупаните масиви от данни, и неразкрития потенциал, надхвърлящ всичко известно досега. И това е следващата роля и предизвикателство пред българската статистика - да работи в посока на разширяване на използването на Big Data за подобряване на съществуващите процеси и начини на вземане на решения на всички нива на държавното управление. Това е огромен ресурс, който може да бъде основа за качествен скок в много области на общественото развитие. Благодарение на използването на статистическите методи за работа с Big Data е възможно да се преодолява обективно съществуваща неопределеност и да се обосноват в кратки срокове успешни държавни ресорни политики за ускоряване на реформите в посочените приоритетни области. Естествено, това ще промени и бизнеса, като го направи по-ефективен и с нови възможности за създаване на продукти и услуги. Българският бизнес вече осъзнава потенциала на Big Data и активно инвестира в т.нар. Business Intelligent системи, за да подобри начините на вземане на решения, да редуцира разходите или да идентифицира неефективните бизнес процеси, които се нуждаят от реформиране.

² С термина Big Data се описват процесите на анализиране на големите масиви от информация с цел дефиниране и изследователска проверка на изводи и прогнозиране на ефективни решения на сложни въпроси. Така се генерира добавена стойност към вече съществуващите масиви от данни.

Според мен в контекста на възможностите на информационните технологии, на непрекъснато увеличаващите се масиви от данни и на необходимостта от вземане на решения в условия на неопределеност вече е уместно и целесъобразно да се отдели подобаващо място и на един малко познат в България, но перспективен подход при статистическия анализ - Бейсовия анализ. От теорията е известно, че за разлика от класическата статистика школата на Бейсовите статистици разглежда вероятността като измерител на знанието за изучавания обект, а не като негова вътрешноприсъща характеристика³. Именно комбинацията от Бейсови методи и Big Data ще позволи да се вземат по-бързо и обосновано сложни управленски решения, без да е необходимо да се изчаква провеждането на представителни изследвания и анализ на събраните данни. Това може да бъде от изключителна полза и да издигне на ново ниво ролята на българската статистика в управлението на държавата. Така държавата ще има на разположение не само познание от класическите представителни изследвания от програмата на НСИ, но и достъп до принципно ново знание, достъпно чрез анализа на съществуващите масиви от данни.

Използването на методи от Бейсовата статистика ще подпомогне процесите по вземане на решения в условия на неопределеност за постигане на по-висока обща управленска ефективност и ускоряване на реформите в ключови за България области. Ще позволи предварително да се прави обоснована оценка на риска от избор на едно или друго решение.

135-годишната история, богатият опит и научнопрактическите постижения на българската статистика са фундаментална предпоставка за нейната активна роля и значимост при вземане на информирани решения в управлението на държавата. Съчетаването на класически и нови статистически методи с технологиите на информационното общество разгръщат пред нас, статистиците, широко поле за професионална изява и развитие на теорията и практиката в полза на цялото общество. Това е едновременно изключителен шанс и голямо доверие, което дава възможност за издигане и утвърждаване на авторитета на българската статистическа наука и НСИ.

³ Харалампиев, К. (2007). За парадигмите в статистиката - Бейсовска статистика. Сборник доклади от научна конференция „Актуални проблеми на статистическата теория и практика. Университетско издателство „Стопанство“, София.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

Официален сайт на НСИ (www.nsi.bg).

Препоръка на Съвета относно Националната програма за реформи на България за 2015 г. (2015). Европейска комисия, Брюксел.

Стратегия за развитие на Националната статистическа система на Република България, 2013 - 2017 година (2013). НСИ, С.

Харалампиев, К. (2007). За парадигмите в статистиката - Бейсовска статистика. Сборник доклади от научна конференция „Актуални проблеми на статистическата теория и практика. Университетско издателство „Стопанство“, С.